

Glejte, kako si je mož odpiral postranska vrata, skozi katera je mislil privedi električno v mesto brez nevarnosti. Vidimo pa, da si ni upal odrehati električni posebnosti koristi.

Z ozirom na vse to si oglejmo še nekaj razmer, ki se tičejo teh osnov. Odkodi je pri porabi stlačenega zraka izguba, smo slišali. Če se namestu zraka vzame voda in se tlači v cevi, je ne uhaja toliko iz prevodnih cevij, uhaja pa vendarle, in to dela precej izgube. Zraven tega pa gre tudi to v izgubo, da se porabi vedno jednaka množina vode, naj dela motor, katerega goni voda, s svojo največjo močjo ali pa naj opravlja kako lažje delo. Pri stlačenem in razgretim zraku se pa pri manjših delih prihrani nekaj zraka s tem, da se prostor delajočega cilindra ne napolni popolnoma s stlačenim zrakom, ampak da zrak poganja pah tudi s svojo razpenjavostjo. Po zimi pa je pri vodi še druga sitnost. Voda prerada zmrzuje, in

to zadržuje in moti delovanje. Zatoraj se voda ne prilaga povsodi. A naj se prilaga kolikor more, in naj se napravi osnova za marljivostjo, naj ti v začetku ne teče nikjer iz cevi, s časom začne puščati, voda se potraji, in treba je vodne cevi vedno popravljati.

Če se pa cevi namestu s stlačeno vodo ali stlačenim zrakom napolnjujejo s sopari, se sicer tudi prenaša delovanje, a sopari se preveč ohladi po ceveh, če so cevi količkaj daljše kakor pri parnem stroju med kotlom in med delajočim pahom. Ker energija soparov izvira iz njihove toplote, izgubi se njih delajoča moč malone vsa, ko se ohladi. To se posebno godi po zimi po razprostrtih pristaniščih, kjer so pred električno sopari gonili škripce ali samotežnike in druga vzdigala, in so s takimi prvotnimi stroji vzdigali in prestavljali najtežja bremena.

(Dalje.)

Izprehodi po Slavoniji.

(Spisal dr. J. Marinko.)

I. Življenje na Slavonskem.

Moj znanec župnik S. me je bil že večkrat povabil, da naj ga posetim na njegovem domu blizu slavonskega Broda. Odločil sem se, da mu ustrezem. Hitri vlak me je popeljal mimo Zagreba, Siska v Sunijo. Tu sem zapustil progo, vodečo v Bosno do Banjeluke, in krenil po drugi, ki se vije ob Savi proti Brodu. Prišedši do postaje Oriovca sem izstopil.

Voznik, krepak mož, katerega je poslal moj prijatelj, me je že čakal s preprostim, slavonskim vozom, v katerega sta bila uprežena čila vranca. Vsedevala se, in hajdi po blatni cesti (lil je dež) v Šumedje! „Ne“, pravi Slavonec, „temveč popeljiva se v Dubrčac ob Savi, kjer je danes moj gospod

na proščenju; jutri pojde po istem poslu v Bojance, od koder obiščemo Bebrino, potlej šele se vrnemo v Šumedje. Vi nas bodete spremljali, tako mi je ukazal gospod župnik.“

Kaj hočem, sem si mislil, moj prijatelj je tako sklenil, treba se mu udati. Imel bom vsaj priliko videti nekoliko slavonskega življenja. Ob proščenju, to je, kadar se obhaja praznik variha dotične župnijske ali podružne cerkve, se snide mnogo ljudstva; tu bo kaj za mojo radovednost. Slušal sem, za kar mi nikdar ni bilo žal. Užival sem nekaj dnij tukaj in pozneje po drugih krajih med slavonskimi brati res slovansko gostoljubnost, da sem se čutil povsodi kar domačega. Da, Slovan povsod brate ima. Bil sem i na Nemškem: pa kako trdi, kako nekako odurni in mrzli so mi bili tam ljudje v primeri z

našimi južnimi rojaki! Kdor ne veruje, naj poskusi; ide naj na deželo med prosti narod, med slavonske svečenike. Izjema so tu in tam srbski „popi“, pa le izjema: zakaj sicer so tudi med njimi prav vrli možje.

Pa ne pričakuj, čitatelj, da ti natančno popišem in povem, kaj sem počel ondi, ne: začrtati hočem le ob kratkem to, kar me je najbolj zanimalo.

Glavna cesta v Slavoniji, po kateri sem se vozil, je „zidana“, tako pravi Slavonec. Od daleč tam iz Bosne so navozili kamenja semkaj, ker tu ob Savi bi ga iskal zaman, da so zgradili cesto. Trda je, da grozno odskakujejo kola, ki pri Slavoncih sploh pogrešajo onih jeklenih peres, ki te pri nas obvarujejo marsikakega neprijetnega sunljaja. Plešejo ti ob brzem diru kola tako, da se bojiš, da ti srce ne skoči iz prsij; najrajši bi bežal z voza, ako bi ne bilo treba dalje. Kdor ima slaba pljuča, naj se todi na takih navadnih kolih ne vozi, bolje je hoditi peš, naj si bo vročina še tako huda. Drugačna pa so stranska pota. Po njih se voz ne trese, ker kamena tu ne dobiš, pač pa se pogreza globoko ali v blato ali pa v prah, srede ni tu nikake.

Vasi so jako velike in so si močno podobne; razprostirajo se sploh ob obeh straneh širokih cest. Hiše so skoro brez izjeme z dvema oknom (prozor) obrnjene proti cesti, tako da ima dolga stran vhod z dvorišča, ki je jako razprostran in ograjen z lesenim plotom. Zadaj je poslopje za klet (podrom), hlev in kašča. Na vsakem dvorišču najdeš vodnjak (džerma) z vedrom, kaže ti ga visoko moleče bruno z verigo, in često tudi gumno, kjer se s konji mlati (tare) žito.

Poslopja za krmo ne potrebuje Slavonec: krma je na dvorišču, za hlevom ali pa na polju v stogih; krog droga so na okroglo visoko naložene plasti. Hiše so največ lesene, le malo je napol zidanih med bruni (Riegelwände). Hleve si Slavonec kar splete iz protja in zamaže z ilovico, med katero je pomešal plev in kravjeka. Krita so poslopja s slamo tako kakor pri nas, ali pa je slama posebno nad hlevi kar neredno na gredi na-

metana in po vrhu pritrjena z bruni, ki so zgoraj sklenjena, zdolaj pa na neko počezno bruno privezana, da veter ne odnese strehe. Tako grajenje ne stane mnogo, ali za naše Krašovce in Vipavce bi ne bilo: burja bi jim vse odnesla v Jadransko morje.

Živad: konj, govedo, prasec, ovca, gos, raca, puran in kokoš se večinoma prosto pase po veliki ravnini. V tej je glavni dohodek Slavončev, ker ga taka reja istinito malo stane. Ako ni presuho, zlasti ne premokro, ni slabo Slavoncu todi v bližini Save in Une; v prejšnjih časih je bilo še bolje. Sava pa le prerada izstopa po razprostranih nižavah in napravlja grozno škodo. L. 1895. se je pomladi razlila kakor morje po Slavoniji in bosanski Posavini daleč, daleč na okoli ter je ozimino popolnoma uničila.

Pa ne samo domačih živalij vidiš tu neizmerne čede, tudi divjih se nahaja v velikem številu. Škorcev in divjih golobov sem videl tako mnogobrojne jate samo v Bosni pri Banjaluki, sicer nikjer ne. Zlasti pa se nisem mogel dosti načuditi štokrljam, ki gnezdijo po hišah, na strehah, vrhu dimnikov ali visokih dreves. Kako ponosno ti stojita v večernem mraku na gnezdu on in ona, ali pa tudi z mladiči, ki radovedno zró v lepi svet, s katerega sta jim med dnevom nanesla roditelja obilo tečne golazni za lačni želodec. Radi tega pa tudi štokrlje (roda jej pravi Slavonec) ne ubije nihče, imel bi za greh; je pa tudi res velika dobrotnica v teh močvirnatih krajih z neumornim pokončavanjem različnih škodljivih živalij. Čapljo pa, ki je tu tudi prav navaden tič, jedó Slavonci.

Živi Slavonec sploh preprosto, slabo; ali ob proščanju si privošči. Ob taki priliki sem videl v Bojancih na dveh krajih, da so klali mlado, kakih deset tednov staro prase, da se speče — za našega kmeta bi bila taka pečenka predraga —, gostilničar pa je hitel mimo mene v Oriovac po rakijo s sodčkom, ki je držal nad hektoliter. Vprašal sem, čemu bo rakija. Voznik mi je odgovoril, da je bo premalo gostom kmetom za isti dan.

Borna so bivališča Slavoncev; siromašna je sploh tudi njih hiša božja — cerkev, naj

si je katoliška ali pravoslavna. Naše slovenske cerkve so proti njim palače in naši zvonovi v primeri s slavonskimi orjaki. Slovenci jako ljubimo lepo petje, posebno še v hiši božji: s slavonskim bi ne bili zadovoljni. Čul sem to petje v nekaterih krajih: pet, šest ženščin poje krog oltarja nekako istim načinom kakor „slepi guslar“ ob cesti. To je menda pač narodno petje, a za naše slovensko uho grozno dolgočasno.

Dejal sem, da je nekđaj živel Slavonec izvrstno. Dandanes je večinoma ravno nasprotno: živi prav siromaško. Pa kje je vzrok? Deloma so temu krive slabe letine, še več pa nova madjaronska vlada, ki je vsaj posredno razrušila združno življenje.

Nekđaj so bili vsi prebivavci zvezani v zadruga, ki so štejele po 40—90 oseb. Neki župnik mi je pravil, da je poznal zadrugo, v kateri je bilo šestindvajset oženjenih parov in še dokaj prostih udov. Zadržanom je vladal samo jeden glavar; delali pa so skupno jeden za vse, vsi za jednega; odtodi tolika moč združnega življenja. Da je prišlo tu in tam do družinskih prask, je umevno samo po sebi: ali glavar jo je poravnal s svojo veljavo, in zadržani so se počutili prav dobro. Novi zakon pa je pripustil, da se smejo zadruga raziti. Nezasodoljnejši, katerih se ne manjka nikjer, so želeli prostosti in zahtevali, da se zadruga razdeli. Zgodilo se je večinoma, le malo jih je še ostalo. Zemljo so med seboj porazdelili, zgradili si posamezne kočice — vsakdo je sedaj sam svoj gospod, vsi skupaj pa siromaki.

Tujci: Madjari, Primorci pa tudi Nemci se dandanes jako obilno priseljujejo. Prvih hiše se ne razločujejo dosti od pristno slavonskih, pač pa nemške. Te so zidane iz opeke po našem načinu; opravljeno je vse jako čedno, čisto in okusno, da je veselje. Mesto visokih stogov vidiš pri njih slamo in drugo krmo v velikih dolgih in širokih kupih, ki imajo na vrhu nekako streho.

Domačini trdijo, da se teh tujcev ni bati. Da, ko bi bili samo Slovani, Primorci ali recimo Slovenci, bi ne bilo v škodo, marveč celo koristno, ker imajo naši rojaki gotovo

marsikake prednosti pred Slavonci. Ti sami n. pr. jako hvalijo naše rojake — šumarje, ki vsako zimo delajo v slavonskih gozdih, češ da so pridni in verni, da hodijo, kolikor jim je le mogoče, vestno k sv. maši, izpovedi itd. Pravil mi je slavonski župnik, da je jeden dan prišlo k njemu dvajset šumarjev z lepim darom in prošnjo, naj jih izpove in zanje mašuje. — A tujec po jeziku in rodu nikakor deželi ne bode koristil. Tako rodovitna in nekđaj bogata Slavonija dandanes stoka in zdihuje. Ako ne bo kmalu drugače, propade tujcem v last. Obrt imajo večinoma židi v lasti, žid je zlasti trgovec in gostilničar — pa oderuh. Nevedni narod plačuje grozne obresti. Čul sem n. pr., da dajejo od deset goldinarjev po krono na teden. Oni, ki bi imeli, skrbeti za narod, se večinoma trudijo, kako bi stregli vladi, ali pa se prepirajo za prazen nič. Posojilnic po našem načinu, pri katerih dobi trpin denar za male obresti, ni nikjer. Poprej so bankovce na solncu sušili, sedaj dostikrat ni krajcarja, da bi davek plačali in si kupili „kukuruca“ (koruze) za lačni želodec. Zemlja bi sicer jako obilno rodila, a obdeluje se še večinoma slabo. Doslej ni bilo potreba prizadevati si za večje dohodke, ali sila bode učila drugačega dela, večje pridnosti.

2. Proščenje.

Pri nas se praznuje slavnost župnijskega ali podružniškega zavetnika navadno v nedeljo po dotičnem svetnikovem prazniku, ako ni ta slučajno v nedeljo samo. V Slavoniji pa slavi ljudstvo svojega patrona vselej isti dan, ki ga kaže pratika, torej večinoma ob delavnikih. Imenujejo pa to slavnost „proščenje“. Ker utegne to praznovanje čitatelje zanimati, pač v kratkih črtah naslikamo „proščenje“.

Župnik povabi za isti dan duhovne prijatelje iz „komšiluka“ — sosedstva, da mu pomagajo. Dopoldne se pridiguje, ako je kaj izpovedancev, izpoveduje, opravi slovesna sv. maša in tudi popoldanska služba božja s petimi litanijami. Da se ne pozabi na te-

lesne potrebe, marveč se jim zadosti s prijateljskim obedom, je umevno samo po sebi. Za narod dotične župnije, oziroma podružnice je dan „proščjenja“ zapovedan praznik. Udeležuje se službe božje, pa se zabava s pijačo in s plesom pod milim nebom.

V Dubočcu (Dubočac ob Savi) sem našel takovo slavnost, a došel sem šele zvečer, ko se je bilo ljudstvo že precej razšlo. Radi tega sem jako rad sprejel vabilo svojega prijatelja, da posetiva drugi dan 6. vel. srpana Banovce, podružno cerkev iz Bebrine, kjer se je praznovalo „izpremenjenje našega Gospoda“. Došla sva tjakaj po obedu k litanijam.

Cerkvico so napolnile devojke v pestri a večinoma dragi obleki z mamicami, ki so bile bolj preprosto oblečene. Mož ni bilo razven kakih desetih, dasi je bil zanje zapovedan praznik: ostali so zunaj cerkve. Litanij ni pel župnik, marveč dekleta klečé krog oltarja na „čilimih“, katere so s seboj prinesle; on je opravil samo molitve po litanijah in dal slednjič s križem blagoslov. Petje kakor sploh slavonsko narodno mi je zvenelo nekako čudno dolgočasno.

Zanimala me je zlasti narodna noša slavonska. Dekleta so istinito lepo in okusno opravljena. Čudil sem se, da je bila skoro vsaka drugače oblečena, bodisi gledé na barvo, ki je sploh bolj ali manj svetla in jako pisana, bodisi gledé na obliko in nakitje. Le lase so imele močno jednako spletene: nekatere gladko nazaj počesane, druge nad sencí in čelom mično v kodre povite; a nad tilnikom so bile vsem spletene iz drobnih kitic v nekako štirivoglato ploskev, izpod katere je na obeh straneh molelo razno nakitje. Priznavam, da je vse kazalo fin okus; dasi okrasje v obleko deklice same všivavajo ali vpletavajo —, pri vsej pestrosti ni bilo onih kričečih barv, ki se čestokrat opažajo pri naših kmetiških dekletih. Jugoslovanske imajo od nekdanj izboren okus pri domačih ročnih delih; okus kažejo tudi tedaj, ko si svojo obleko preskrbé v „dućanu“ pri židu. Pa res so ravno te Slavonke imele večinoma draga, kupljena krila, nekaj jih je bilo s svilo odetih. Vrat krasi sleherni

različen nakit, dragi novci, domači in tuji zlati. Pri jedni sem videl krog vratú do dvajset avstrijskih „dukatov“. Zlat se lepo preplete s svilnato nitjo in potem pritrdi na širok trak, ki obdaja vrat. Niso bile napčne te Slavonke v svojem krasu.

Mladiči nosijo le domačo platneno obleko, pa oprano in skrbno zglajeno. Kušulja — srajca — je isto tako okrašena kakor ženska obleka, hlače — gaće — nimajo všitih okraskov, pač pa zdolaj ob robu lepe čipke. Mladeničem mora preskrbeti opravo mati, možu pa žena.

Po sv. opravilu se je napravila „igra“ na travniku blizu cerkve. Pa kakova? — Plesalo je nad trideset mladeničev in nad štirideset deklic „kolo“. Ker do takrat še nisem videl tega jugoslovanskega plesa, sem ga pričakoval prav željno. Reči moram, da se mi je zdel istinito le nedolžna igra.

Pet do sedem deklet si podá roke, zraven njih isto tako primeroma toliko mladeničev in zopet dekleta in mladeniči po trikrat, petkrat, po številu plesavcev; — vsi skupaj pa sklenejo krog „kolo“. Vedno so skupine mladeničev in skupine deklet zase, nikdar niso paroma pomešani. Godec na dudlo mirno hodi ob krogu in gode; malko poskakovaje pojoč narodno pesem se v krogu počasno pomikajo naprej. Očetje in matere gledajo spominjajoč se svojih mladostnih let stojé ali sede pri pijači ali tudi brez nje, dečki pa se mečejo sredi kroga. Ob zvonjenju „Ave Maria“ je igri konec.

Meni je ta ples jako ugajal, in da sem imel čas, bi bil še dalje časa gledal to nedolžno pisano gibanje slavonske mladine. Moj prijatelj g. župnik S. mi je sicer dejal, da tu in tam proti večeru, zlasti ako se je užilo preveč pijače, postane plesanje „kola“ preživo, prehitro, divje poskakovanje, in da pesmi, ki se pojó, niso vselej take, da bi jih smelo čuti nedolžno uho. No, tudi Slavonci so slabotni ljudje, a vendar sploh je ta narodna igra sama po sebi nedolžna, ki se morda včasih zlorablja, kar se more zgoditi tudi z najboljšo rečjo. Jaz sem si mislil, da bi bili naši, zlasti še primorski plesi vedno tako nedolžni! (Dalje.)

slapov za razsvetljavao piramid. S pomočjo velekapitala osnovano društvo bo izkoriščalo sile Nilovih vodá. Iz vodnih strmin pri Assuanu se bo zajemalo toliko energije, kolikor je ima 25.000 konj. Med 60 milj dolgo potjo od kataraktov do piramid pa se bo nekaj zajete energije oddajalo tvornicam, ki bodo predle bombaž. — To bi se nikdar ne bilo sanjalo starim egip-

tovskim kraljem - faraonom, da bi v pozni prihodnosti nad njihovimi velikanskimi grobovi sijalo električno solnce!

Posebne koristi pa obeta električno prenašanje delujočih močij po rudnikih. Takaj važna uporaba se je predočevala in razkazovala na mali umetno sestavljeni posnetki rudarskega delovanja pri zadnji elektrotehniški razstavi v Frankfurtu. (Konec.)

Izprehodi po Slavoniji.

(Spisal dr. F. Marinko.)

(Dalje)

III. Na slavonsko novo mašo.

Čitateljem so pač po večini znane slovesnosti pri naših novih mašah. Prepričan sem, da so radovedni, kako se godi ob takih prilikah v bratski Slavoniji.

Moj prijatelj mi je dal priliko, da sem se take slovesnosti udeležil, za kar sem mu prav hvaležen, zakaj ravno pri novi maši se pride v ozko dotiko z ljudstvom kakor pri nas, istotako tudi pri naših južnih bratih.

Blizu Novske v župniji Lipljani je imel novo mašo g. M. P., znanec mojega prijatelja. Ta me je primerno napovedal. Došel je bil tjekaj z nekaterimi prijatelji pred menoj, ker jaz sem jo bil mahnil malo v sosednjo Bosno, potem se pa mudil še v slavonskem Brodu.

Po velikanskem mostu sem prišel čez Savo v slavonski Brod, ki šteje 2500—3000 rimsko- in grško-katoliških stanovavcev. Most je zgrajen v najnovejšem času iz železa na lesenem podstavu in sicer za železnico in navadno cesto. L. 1878. še ni bilo te prometne zveze med Bosno in Slavonijo. Poveljnik Filipović je ukazal takrat napraviti most na ladije, da je popeljal naše vojaštvo na bosanska tla.

Mesto se razprostira ob Savi, ima čedne ulice in zlasti bliže reke prav lepe hiše. Ker

nedostaje kamenja, so ulice tlakane večjidel z opeko, ki je napravljajo v bližini mnogo. Brod je stara trdnjava, ki je imela namen varovati Slavonijo turških napadov. Še danes vidiš na zahodni strani obširno zidovje z globokimi jarki, dasi sedaj trdnjava nima pomena. Zasajen pa je med zidovi in severno za njimi prostoren park, ki daje Brodjanom dosti hladne sence ob letni vročini, ki tu ni mala. Nekoliko bolj proti zahodu od mesta imaš razprostran hrastov gozd, južno in jugozahodno pa se odpira mičen pogled na brda in gore bosanske; ne daleč od mesta na severni strani se vzdigajo pa ljubki griči, rodeči znano brodsko vino. V vznožju teh vinskih goric so posejana velika sela z belimi cerkvami. Sploh vidiš v okolici velike vasi, ki imajo strehe večinoma z opeko krite. Iz tega bi se smelo pač soditi, da so bili v prejšnjih časih tu imoviti ljudje. Pa res je tako bilo. Slabše je sedaj; razrušenje zadrug, zlasti pa zadnja leta povodnji so porušile blagostanje.

Na Savi je polno brodov, na katerih je kaj živo vrvenje. Tu se izlaga in nalaga, tu se vpije in kriči, tu se smeja in jezi, da je veselje gledati. Brod je namreč znamenita postaja savske parobrodne družbe, ki vozi do Siska. Dalje je tu zadnja postaja ogrske železnice Dolj-Brod in slavonske Sisek-Brod,

pa začetek ozkotirne bosanske železnične proge. Okrožno sodišče — kotarski sud — ima tudi svoj sedež v Brodu, ki se more prištevati najbolj zavednim narodnim mestom v trojedini kraljevini. Meščanska šola ima veliko učencev in — žal — neki tudi madjarska ljudska, ki so jo ustanovili Madjari baje za madjarsko deco železniških uslužbencev, istinito pa za pomadjarjanje hrvaških otrok. Rimljani so zvali ta kraj, ki sicer nima kaj imena vrednih posebnostij, Marsonia, bližnje močvirje ima še dandanes podobno ime — Mrsonija.

Od slavonskega Broda sem se pripeljal v soboto opoldne na postajo Novsko, kjer me je že čakal voznik s karto doslej mi neznanega „mladomisnika“ — novomašnika. Mnogo drugih voz pa je bilo pripravljenih za različno svetno in duhovsko gosposko, ki je prišla z vlakom z istim namenom kakor jaz. Med njimi je bilo zlasti mnogo hrvaških bogoslovcev. V brzem diru so nas potegnili čili slavonski konjiči v Lipljane, lep, nekoliko vzvišen kraj, kateremu župniku je štajerski Slovenec M. D.

Preživel sem tu dva prekrasna, nepozabna dneva. Imel sem priliko spoznavati ljudstvo in navade slavonske, pa tudi občudovati delavnost slovenskega duhovnika med bratskim narodom. Njegova cerkev se odlikuje po vnanjem in notranjem licu, po bogoslužni opravi sploh od premnogih slavonskih cerkvá, katere sem pomiloval zaradi zanemarjenosti, ki jo kažejo. Užival sem tukaj res slovansko gostoljubnost in prijaznost v nenavadni meri. Že isto popoldne se nisem mogel dovolj načuditi postrežljivosti in ljubezni domačih in drugih ljudij v hiši novomašnikovi. Vsakdo je le izkušal, kako in s čim bi mi ustregel; vpraševanja in pozvedovanja ni bilo ni konca ni kraja, sklep vsakemu pa, kaj da vendar želim, s čim se mi more ustreči. Skratka: ko brata-Slovenca so me odlikovali tako, da je bilo včasih skoraj nadležno.

Oče novomašnikov je izobražen civilno oblečen mož, predstojnik v občini; mati je preprosta Slavonka v domači noši, blaga prav

kakor naše dobre slovenske matere. Kdo ne bi spoznal, da smo ista kri?

Slovesnost nove maše je našim podobna, a v marsičem vendar različna.

Šli smo v nedeljo v cerkveni opravi po novomašnika v njegovo rojstveno hišo, kakih dvajset minut daleč. Stopal je opravljen za sv. daritev v izprevodu, ki je našemu podoben, proti župni cerkvi, ali brez onega velikega šopa in venca na roki, ki je pri nas v navadi. Spremljali so ga sorodovinci, prijatelji, zastopniki duhovske in deželske gosposke. Družic ni bilo; mesto njih so bile samo tri 9—10 letne deklice belo oblečene. Dve izmed njih sta nosili znake duhovske službe in dolžnosti: prva na krožniku, s prtom pognjenem, grozd in pšenično klasje; druga brevijarsko knjigo, na kateri je ležal bel venec iz umetnih cvetic, tretja pa je nosila krasen šop iz svežih cvetic.

Prišedši v cerkev je sedel novomašnik pred oltarjem na stol, ona deklica s šopom ga je nagovorila z nekaterimi besedami ter mu podala cvetlični šop. Novomašnik jo je v zahvalo blagoslovil. Zatem je zapel slavljenec „Veni creator Spiritus“. Po odpetem himnu se je začela sveta maša, pa ne pred izpostavljenim Najsvetejšim, in nadaljevala do „credo“. Sedaj je govoril krasen slavnostni govor katehet iz Požege. Med glorio, credo, sanctus, pater noster in pri zadnjem blagoslovu se je dal novomašniku oni venec, ki ga je nosila deklica na brevijarski knjigi, na glavo tako, da je okroževal tonzuro.

Pri nas Slovencih je navada, da gre po dovršeni daritvi novomašnik na prižnico, kjer z razprostrtimi rokami blagoslovi zbrano ljudstvo. Prav ganljiv je ta prizor; v očeh marsikoga sem že videl ob taki priliki solze. Na Slavonskem pa je drugače. Tu daje „mladomisnik“ po sv. opravi blagoslov vsakemu posebej pred oltarjem. Na gornjo stopinjo oltarjevo pokleknejo najprej pričujoči duhovniki. Novomašnik položi vsakemu posebej roke na glavo, opravi kratko molitev in ga slednjič na lice poljubi. Za duhovniki pridejo sorodovinci, prijatelji, znanci in drugi, moški in ženske. Tudi drugim deli blagoslov

kakor duhovnikom s tem razločkom, da jih ne poljublja.

Iz cerkve smo se vrnili v rojstveno hišo novomašnikovo, kjer nam je bil pripravljen sijajen obed. Povabljenih je bilo jako veliko. Da so imeli prostora, se je napravila na velikem dvorišču velikanska lopa iz svežih vej, kar je bilo meseca velikega srpana pri slavonski vročini prav pametno: imela je ta jedilnica vedno dovolj prepaha.

Med obedom se je pelo in govorilo jako mnogo. Prav milo mi je bilo, da se je pelo toliko slovenskih pesmij — vsaj polovica. Zatrjevali so mi, da Slavonci jako ljubijo slovenske pesmi in jih prepevajo ob vsaki priliki. Napitnic ni bilo ni konca ni kraja. Gospod stoloravnatelj, župnik iz Jasenovca ob Savi, je imel posla dovolj, da si je zapomnil govornike, ki so se mu oglašali za besedo. Naš južni brat se ne more veseliti, ne more piti, da ne bi govoril napitnic. Kjer sta dva skupaj, si že napivata in nazdravljata. Radi tega je doli vsakdo govornik. Umeva se, da ni vse zlato, kar se pové; da se le govori, pa je dobro. Ako se zbere pa nekaj več oseb, izvoli se tudi stoloravnatelj in drugi dotični dostojanstveniki.

V sili si pomaga Hrvat tudi sam, da se zabava z napivanjem. Neki grof blizu kranjske meje je obolel na nogah. V družbo torej ni mogel, kar mu je bilo neznosno. Kaj stori? Ukaže si prinesiti vina in neko število kupic. Te krsti po svojih prijateljih, napolni jih z vinom in sedaj jame napivati n. pr. v dolgem govoru proslavlja biskupa Strossmayerja in sklene: „Naj živi dika jugoslovanska, biskup

Strossmayer! Iz polne čaše!“ Izpije čašo do dna. — Ume se, da je biskupu dolžnost, da se zahvali na napitnici; ker pa je odsoten, stori to grof sam, češ, tako nekako se biskup zahvali. Napiva si v imenu Strossmayerjevem zopet iz polne čaše. Tako se vrsté možje, ali bolj prav kupice, ki nosijo njihova imena, da si ž njimi grof napiva in se zahvaljuje celi dan ter si preganja dolg čas. — Še jedno sem slišal: Srbski pop je povabil večjo družbo. Povabljeni pridejo; ali neki popov prijatelj je pregovoril njegovo ženo, da jih je skrila v sosednji sobi, ker so hoteli videti, kaj bo počel gostitelj sam. Mož je nekoliko čakal, a ker ni bilo povabljenih gostov, je ukazal: „Nosi!“ Jedi so prinesli, pop se je nekoliko pojezil nad brezobzirnimi prijatelji, pa je kmalu začel napivati kakor prej omenjeni grof. Čez nekaj časa vstopijo povabljeni in ga vprašajo: „Kaj si delal?“ — „Dobro sem se imel v vaši družbi!“ jim odgovori pop. Nikdar več ga niso tako dražili, videč, da si zna sam pomagati.

Omenjam še, da se je slavnost nove maše na pol obhajala že v soboto. Novomašnik je imel zvečer slovesne litanije, po katerih je župnik povabil njega in došle goste na bogato večerjo v župnišče. Tu se je pilo in pelo in nazdravljalo novomašniku, roditeljem in drugim do polnoči. Da pa ta navada ni posnemanja vredna, ni treba opominjati.

Po kratkem ali sladkem počitku pri gostoljubnem župniku D. sem se v ponepeljek zopet odpeljal v Šumedje, pa si ohranil vesel spomin na slavonsko novo mašo.

(Dalje.)

Oblakom.

Ej oblaki, ej oblaki,
vi nebeške tice,
le razvijte, le razpnite,
mehke perutnice!

In v daljavo nedogledno
urno mi hitite,
a s seboj vse nade moje,
upe vse vzemite!

In v daljavi potopite
vse v morjé jih širno!
Ko srce bo prazno, pusto
morda bo i mirno . . .

Fr. Ks. Meško.

Izprehodi po Slavoniji.

(Spisal dr. J. Marinko.)

(Dalje.)

Kateri Jugoslovan ne pozna mesteca Djakova v rodovitni Slavoniji radi velikega Slovana biskupa Strossmayerja? Tudi mene je že dolgo vleklo v Djakovo. Kako rad sem porabil sedaj, bivajoč v bližini, priliko, da posetim slavonsko biskupsko stolico! Izstopil sem na postaji Vrhpolje na železnični progi med Slavonskim Brodom in Vinkovicami. Najel sem slavonski voz, katerih se je mnogo ponujalo pri postaji, in oddrdral v prestolnico jugoslovanskega mecena.

Potovanje po ravni, do poldrugo uro dolgi cesti nima posebnih zanimivostij. Za hrbotom se vzdigajo v daljavi bosanske zelene gore, katerim vzhodno spira mogočna Sava, proti vzhodu ti ravan nima meje, proti severozahodu pa v daljavi izginjajo nizki griči, rodeči sladko vince.

Konjiča z okornim vozom provzročata nepretrgano oblake gostega prahu, da se nekako v sredi pota rad malce ustaviš v židovski gostilni (drugačnih menda todi ni) in si izplakneš zaprašeno grlo in otepeš obleko. — Cesta se malo zniža —, konjiča se zopet povzpeta kvišku, in po nekaterih minutah si v Djakovem.

Svojo malo prtljivo sem oddal v gostilni; osnaživši se, kolikor sem mogel, sem hitel v biskupski dvor, kamor me je vleklo srce. Našel sem brž tajnika g. dr. N., ki pa mi je v veliko žalost povedal, da biskupa ni doma, ker biva sedaj v Rogatcu. Pa mesto Strossmayerja sem našel tu njegovo gostoljubnost in ljubezen, preprijetno družbo in pa drugega moža, ki je tudi svetla zvezda na jugoslovanskem nebu.

Brž je bila namreč skupaj ljubezniva družba duhovnih in svetnih gospodov, ki me je brata Slovenca pristrčno pozdravila, in med njimi fra Grga Martić, častitljivi starček-pesnik bosanski. Čutil sem se povzdignje-

nega, ko sem občeval s tem slavnim pevcem, ki je veliko doživel pod turškim gospodstvom, kar sedaj s tako vzvišeno besedo opeva v svoji epopeji „Osvetnici“. Strossmayer je mož, zna pa tudi može ceniti in k sebi vabiti. Frančiškan Martić je v Djakovem vsako leto dalje časa.

Nepozabno prijetno je potekel večer v odlični družbi. Rad sem sprejel povabilo gospoda tajnika, naj ostanem vsaj še do drugega večera v mestu, češ da bi bil g. biskup nevoljen, ako bi pustil brata Slovenca tako hitro oditi.

Drugi dan sem ogledoval cerkev, park in mestece. Voditelj in tolmač mi je bil gospod tajnik dr. N. Pridružila se nama je velika družba iz Zagreba. Z največjim zanimanjem smo poslušali zgovornega gospoda, ki nam je razkazoval in razjasnjeval posameznosti katedralke od zunaj in znotraj. Zavelo bi me pač predaleč, ako bi jo hotel tu natančno popisavati; slovanski jug nima podobne. Cerkev je pravi izraz Strossmayerjevega bitja; vse je preprosto, a vendar veličastno, vse v najkрасnejšem sorazmerju, v prelepi harmoniji, ker biskup, ki je vso stavbo vodil sam, ne trpi nikjer niti najmanjše disharmonije. Da, ta velikanska stavba je pol Djakova; brez nje bi Djakovo ne bilo to, kar je. Vendar hočem o zgradbi omeniti nekatere reči, ki so mi ostale v spominu.

Začela se je cerkev graditi l. 1866. ter se je dovršila l. 1882, kakor priča napis znotraj nad velikimi vrati.

Oblika cerkve je rimski križ. Pravijo, da je jako podobna cerkvi sv. Petra v Rimu, česar žal ne morem potrditi iz svoje izkušnje, ker rimske cerkve še nisem videl. Posvečena pa je djakovska katedrala tudi sv. Petru kakor rimska. Sredi stavbe, v središču križa, se vzdiguje nad ogledovavcem ogromna kupa, ob katere robu spodaj so Izveličarjeve

besede, s katerimi je sv. Petru izročil najvišjo oblast. Pod kupolo je glavni oltar svetega Petra; tudi ta je neki tak, kakor pri sv. Petru v Rimu.

Med vsemi predmeti, ki sem jih ogledoval v cerkvi, so me najbolj zanimala umetne slike, ki sta jih slikala Saitza, oče in sin. Desno cerkveno stran je okrasil starejši, levo pa mlajši Saitz. To so istinito mojsterska dela, v čast umetnikoma in biskupu Strossmayerju, čigar idejam sta dala umetnika življenje.

Stopimo v kapelo na levi strani. Slika ti kaže sv. tri Kralje, ki molijo Odrešenika sveta. Pa kakšna je ta slika! Kako živ, kako živahen kolorit! Vidi se na podobi, da je njen mojster mnogo potoval po vzhodnih deželah. In kako velikansko idejo ti izraža divna slika! Na desni nebeške matere, ki drži dete v naročju, so „modri“, zastopniki paganskih narodov; a na levi je izražena želja Strossmayerjevega srca: zastopniki slovanskih rodov združenih v pravi cerkvi. V vznožju pred nebeško kraljico kleči namreč pravi Hrvat „Ličan“ v pestri narodni noši s torbo; za njim je Srbkinja, zraven nje Bolgarka z rožami, vstric nje Slavonka v narodni obleki s klasjem, za njo Rus z dudjo, vodeč ovce. Torej je ideja jasna: slovanske rodove naj združi božje dete v isti pravi cerkvi. Ta veličastna slika, ta res „kato-liška“ želja pravega stvaritelja teh slik, je bila med drugim tudi vzrok, da so ga razkričali za panslavista.

Nad srednjim oltarjem v ozadju sta naslikana prvaka sv. apostolov Peter in Pavel — zopet po originalni biskupovi koncepciji: Strossmayer v biskupskem ornatu daruje svetnikoma na blazini novo cerkev. Pa kako? Vodi ga sv. Josip, njegov varih, za biskupom joka Slavonka z detetom — simbol divjega preganjanja pod Turki, nad njo plava angel s palmo, znamenjem končne zmage. Na levi biskupa je drugi varih njegov, sveti Jurij. Zraven njega pa vidiš skupino Slovanov z veselimi obrazi, nad katerimi plava angel z oljko, znakom miru. „Slovan je trpel, še trpi, dajta, mogočna svetnika, da zmaga

popolno in zadobi v pravi cerkvi sveti mir!“ to je hotel izraziti navdušeni Slovan in zvesti katoličan, biskup Strossmayer.

Mnogo bi se dalo povedati še o drugih slikah, kakor so rojstvo Jezusovo, snemanje s križa itd., a to naj stori ob priliki spretnejše pero. Naš list bi storil veliko uslugo Slovencem, ako bi nam podal nekatere slike iz djakovske stolne cerkve.

Dve sliki, vsaka na jedni strani, sta pa prav slabi. Predstavljata daritev Noetovo po potopu in pa Abrahamovo na gori Moriji. Ako sem prav čul, ju je napravil nekov Derod, ki je bil Strossmayerju priporočen, da je mojster. Biskup ga je zapodil, ko se je prepričal, da ne zna. Sedaj sta ti sliki prava nestvora med drugimi, ki pa se ravno po tem kontrastu še prav odlikujejo s svojo dovršenostjo. Potres je nekoliko poškodoval zlasti ono pri vstopu na levi: Stvarjenje naše matere Eve.

Kakor vse drugo, tako so tudi slike zahtevale velikanske vsote. Gospod tajnik je dejal, ako se prav spominjam, da je stala vsaka dva tisoč gld. Oni dve pokvarjeni misli dati biskup nadomestiti, ako najde umetnika sposobnega, da se njegovo delo postavi med mojstersko dovršeno slike obeh Saitzev.

Dal je Strossmayer za cerkev iz lastnega imetja 1,200.000 gld., 400.000 pa je bilo že preje nabranega v ta namen. Postavil si je pa tudi spomenik, ki mu bode stoletja v slavo. Vse so izkušali že grajati, oponašati Strossmayerju: cerkve ne morejo niti njegovi najhujši nasprotniki.

Pod presbiterijem je kripta, kateri v Avstriji ni para. Namenjena je pred vsem za pokopališče djakovskim biskupom. Zemske ostanke svojih prednikov je dal Strossmayer vanjo prenesti. Zase pa ima tudi že odločen kraj počitka — rakev. Pred njo je postavil oltar, na katerem se bo po njegovi smrti vsak dan zanj opravila presv. daritev. V tej kriпти, ki je jako svetla, se pojó zadnje tri dneve velikega tedna duhovne molitve. Tajnik mi je zatrjeval, da je nekaj veličastnega čuti to podzemsko pevanje.

„Ljubil sem lepoto Tvoje hiše“ sme govoriti s psalmistom jugoslovanski mecen, ako se ozre na prelepo svojo stolnico, isto sme pa še zlasti poudarjati tudi radi tega, ker mu je posebna skrb, da ta hiša božja tudi vedno ostane lepa. Povem samo, da se mora po njegovem povelju vsak dan po vsej cerkvi prah obrisati, da je res čista kakor soba imenitnega gospoda.

Strossmayer je pač vzor rodoljubnega biskupa; diči ga rednost, delavnost, vztrajna neumornost, posebno pa še radodarnost, ki ne pozna meje zlasti za korist milega naroda. Istina je, da ima lepe dohodke, ali porabljal jih je blagi mož tako, da lahko ponosno govori: „Imel sem, a tudi dal v plemenite svrhe.“ Cerkev, vseučilišče, galerija slik, jugoslovanska akademija kličejo: Ustanovitelj, mecen naš je biskup Josip Jurij Strossmayer.

Razven tega je razdal tisoče in tisoče v podporo ubogim dijakom, ustanovil malo se-

menišče in večinoma zasadil veliki park pri biskupski palači. Ta je krasno uravnan. Ponuja najprijetnejše izprehode ob vsakem dnevnem času. Biskup, ki je pri visoki starosti vendar še dosti krepak, se po njem navadno izprehaja dopoldne in popoldne po dve uri. Trdi, da je vesel posebno dveh rečij: Prvič, da se ni navadil pušiti in da je vedno redno živel, drugič, da je našel Rogatec. Ohrani ga Vsemogočni še dolgo!

O Djakovu ni omeniti sicer nič posebnega. Zanimiva je župnijska cerkev radi tega, ker je bila ob času turškega gospodstva mohamedanska džamija, kar se na zidavi vidi še prav očitno.

Ker mi je odločeni čas potekal, sem proti večeru nekako nerad zapustil gostoljubno Djakovo in se vrnil na železnično postajo Vrhpolje, kamor so me potegnili v brzem diru biskupovi konji.

Globoko v spomin utisnjen mi je ostal obisk v tako znamenitem Djakovu.

(Konec.)

Književnost.

Slovenska književnost.

Dragotin Kette: *Poesije*. V Ljubljani 1900. Založil L. Schwentner. 8° Str. 150. Cena 3 K. — Za veliko noč smo dobili v roke poezije jako mladega, a že umrlega slovenskega pesnika. Kette je umrl lani 26. mal. travna star 23 let. Poznamo pesnika še iz mlajše dobe. Kazal je v svojem teženju in v pesniških poskusih dobro krščansko vzgojo in krepkega duha. Pozneje je v marsičem krenil na drugo pot, njegov pesniški duh si je iskal predmetov in tešila v moderni struji, a ni se izgubil v tej struji. Izvestno bi bil še jako napredoval, ko bi ne bil moral tako zgodaj dati slovesa poeziji in življenju.

Glavni predmet njegovim nemaloštevilnim pesmim je ljubezen. Dasi v tem predmetu ni mladostno-sramežljiv ali platonično-sanjav, vendar se ogiblje nizkosti. Rad gleda v življenje in razne njegove pojave in jim hoče umeti vire in namene. Zato je v njegovih poezijah nekaj moškega, zrelega. Tudi izvirnosti mu ne moremo odrekati, kar mu je gledé na mlada njegova leta posebno v hvalo. Da pa velikih idej pri njem ni iskati, to se umeva samo ob sebi.

Tudi v obliki se naš pesnik ni udal novi struji, četudi je delovala nanj. To se najbolje vidi iz njegovih 16 lepih sonetov in iz njegovih gazel. Oblika njegova je izvečine pravilna, skrbna, da se ji pozna pridna roka.

Gospod Aškerc, ki je izdal to zbirko, ji je napisal predgovor, založnik pa ji je priredil lepo obliko in oskrbel sliko pokojnikovo.

Želimo o priliki podati celotno sliko pokojnikovo in ob tem oceniti tudi druge njegove pesmi.

Bili bi te zbirke bolj veseli, ko bi nam ne kazala jasno onega toka v slovenskem življu, ki hoče naš narod in zlasti mlado razumništvo pripraviti do nove zapadne kulture.

Fr. L.

Hrvaška književnost.

Knjige „Matica Hrvatske“ za leto 1898.

Bare Poparić. *O pomorskoj sili Hrvata za dobe narodnih vladara. S uvodom o rimskim liburnama*. Zagreb 1899. Naklada Matice Hrvatske. 8°. Str. 140. Cena 1 K. 60 h.

Izprehodi po Slavoniji.

(Spisal dr. F. Marinko.)

(Dalje.)

IV. Osijek.

Prosto kraljevo mesto Osijek je najbolj obrtni kraj v Slavoniji in glavno mesto verovitskega kotara (okraja). Razprostira se na desnem bregu reke Drave ob železnici Alfeld-Reka in Osijek Kapela - Batrina. Deli se v gornje in dolnje mesto in v pristave. V dolnjem je trdnjava, ki je podobna brodski, pa je mnogo večja. Tu je bila že za rimske vlade utrdba, ki se je zvala Mursia. Moral je biti pač precej velik kraj, ker je imel v četrtem stoletju lastnega škofa. Za časa arijanskih bojev se večkrat čita ime Valens iz Mursie, ki je posebno goreče zagovarjal krivoverstvo in kot zastopnik cesarja Konstancija na cerkvenem zboru v Arelatu zahteval, da se obsodi patrijarh Atanazij.

Trdnjava je obdana z močnimi šancami, na nasprotnem dravskem bregu 760 m od mesta pa ji ob času nevarnosti pomaga druga utrdba (fort) z bastijami.

Zlasti gornje mesto ima redne lepe ulice ter krasne hiše; nekatere so prave palače. Kupčija je kaj razvita po Dravi in obeh železnicah. Parobrodov je videti tu še več nego v Brodu; izvažajo se žito, les, prasci, železo, deske, vino in drugo. Vendar kakor v Sisku tako tudi tu zadnji čas trgovina nekako peša. Zato skrbé Madjari, ki ne gledé na zavezno Hrvaško železnico in sploh vsa občila obračajo tako, da koristijo le samo njim. Osiječani so kakih 20.000, ki so večinoma katoličani in imajo tri župnije in dva samostana — kapucine in franjevce. Pri onih sem maševal dne 15. velikega srpana in bil sprejet s prav slovansko gostoljubnostjo. V mestu vidiš štiri cerkve, ki so precej zanemarjene, slabe. Gradila se je pa ravno ta čas velikanska nova župna cerkev sredi mesta.

Razven rimskih katoličanov, je še mnogo zjedinenih Srbov in ne malo židov. Trgovina je močno v semitskih rokah.

Osijek je sedež kotarske (komitatne) gosposke, kotarskega sodnega stola, finančne okrožne direkcije, trdnjavskega zapovedništva, trgovske in obrtne zbornice. V njem je višja gimnazija, velika realka, pripravnici za učitelje in učiteljice. Zadnji čas pa je zgradil tu biskup Strossmayer katoliški konvikt za gimnazijce. V polajšanje človeškega trpljenja delujeta dalje v mestu sirotišnica in pa velika bolnišnica. To je ustanovil neki Mosperg, ako sem prav čul. V trdnjavi so pozornosti vredna posebno poveljnikova stanovanja; mestna hiša je krasna stavba.

Osiječani rabijo za jako malo ceno dobra kopaljšča, izprehajajo se po krasnih izprehajališčih in se hladé v lepem parku, ako jim drago. Pa vkljub tem ugodnostim se meni mesto ni hotelo prikupiti, leži v dolgočasni ravnini, ki ne nudi očem nikakega razgleda. Stokrat ljubši so mi naši brdoviti in gorati slovenski kraji, naj me tudi večkrat utrudijo in zmočijo s svojimi strminami. Hodil sem po mestu mnogo. Stopil sem tudi po dolgem mostu, ki se vpenja nad Dravo, na prava ogrska tla, češ, bom vsaj doma mogel reči: „bil sem na Ogrskem.“ Vstric tega mostú služi drugi železni most železnici, ki todi prehaja na Ogrsko. Razven dolgočasne lege mi še posebno ni bilo po volji, ker se čuje po mestu toliko tujih neslovenskih glasov. Govori se namreč mnogo nemški in dosti tudi madjarski, več čuješ tuje nego domače govorice. Glavno mesto slavonsko ima po vnanje malo hrvaškega značaja — precej manj nego naša Ljubljana slovenskega. O Djakovo, kakov razloček med teboj malim in velikim Osijekom!

Morda bo prav, da omenim še malo iz zgodovine.

Trdnjava osiješka je bila nekaterokrat važna posebno v bojih s Turki. Sovražna in domača kri je često močila tukajšnja tla. Pri Osijeku je zbral na povelje Ferdinanda I. leta 1534. Kacijanar, kranjski plemenitaš, 24.000 mož zoper Turke. Ti so ga pa nena doma napadli ter tako oplašili, da je malone glavo izgubil in bežal. Vsled njegovega bega so tudi Tirolci in Korošci pod Lodronovim vodstvom bili kar posekani. Ker so Kacijanarja, najbrž po pravici, na Dunaju obdoližili, da je kriv tega strašnega poraza in ga vrgli v ječo, je mož zaprisegel, da se bo maščeval. Oprostivši se je bežal na Hrvaško ter hotel Kostajnico izdati Turkom; a predno je izvel svoj naklep, ga je umoril Nikolaj Zrinjski.

Drugi Nikolaj Zrinjski je dal po zimi l. 1663. tu zažgati dravski most, da bi Turkom pretrgal zvezo med Belgradom in Budimpešto: a prihitel je veliki vezir sam z veliko večjo vojsko, ukazal je most vnovič zgraditi in s stražami dobro zavarovati.

Meseca vel. travna l. 1664. je šel po tem mostu s 100.000 možmi na Ogrsko. L. 1685. je cesarski vojskovodja Leslie s hrvaškimi junaki vzel Turkom Osijek, ali že dve leti potem je bil v trdnjavi veliki vezir Sulajman, predno je šel v bitko pri Mohaču, kjer so kristijani Turke popolnoma porazili. L. 1690. so pod poveljstvom Mustafe Köpri-lijah zopet Osmanom oblegali trdnjavo, a Starhemberg jo je hrabro branil in z vojno zvi-jačo rešil.

Ob času madjarskega upora l. 1848. je imel Osijek v oblasti grof Gaspar Batthyany v imenu ogrske vlade, a po večtedenskem obleganju ga je osvojil cesarski general Trebersberg.

Predno se ločimo od Osijeka, opomnim še, kar sem čul, ne vem že kje, v Slavoniji. Veliki rodoljub Strossmayer se je baje ponudil ogrski vladi, da zgradi z lastnimi stroški železnico od Djakova v Osijek s pogojem, da se bo uradovalo izključno v hrvaškem jeziku. Madjarji so ponudbo odbili, dasi bi jih železnica ne veljala niti beliča.

V. Proti domu.

Zelja po domačem kraju se mi je vedno živeje oglašala. Pa kod naj krenem — skozi Madjarsko proti Pragarskemu, ali naj se vrnem skozi Sisek in Zagreb? Odločil sem se za zadnjo pot, ako je tudi treba dolgo voziti se po progi, ki mi je že dobro znana. Namerjal sem namreč stopiti še v Požego, dasi se je pozneje reč zasukala tako, da tega mesta nisem videl. Izbral sem si pred kratkim otvoreno železnico Osijek-Kapela-Batrina.

Vožnja je od začetka prav dolgočasna po razprostrani ravnini; potem pa prisopiha hlapec med obširne gozde, ki so tu pa tam pretrgani z rodovitnim poljem. Tudi todi sem videl več naselbin nemških in madjarskih, kjer so mlatili rodovitno klasje z velikimi stroji. Bilo je vendar nekoliko razlike v sicer enakomernem kraju.

Na drugi ali tretji postaji sta stopila v kupej dva mlada gospodiča Madjara: najbrž sta bila visokošolca, ki sta se v blaženi nemščini grozno jezila nad Hrvati, ker so zadnjič v Osijeku tako zagodli madjarskim glumačem. „Nas je desetkrat (!) toliko“ sta ponavljala neprenehoma, „pa bi trpeli od hrvaških barbarov tako sramoto!“ Jaz se v njiju govor nisem maral vtikati; mislé si svojo, sem zrl v daljavo, kakor bi ju ne slišal, kar pa je Arpadova sinova vidno jezilo. Vidva ne bodeta Hrvatov ne bila, ne božala, pač pa jih tepó vaši državniki, česar so pa Hrvati največ sami krivi.

Pri Našicah se začenjajo na obeh straneh železnične proge iz ravnine vzdigati brda, ki so kaj dobro obrastena s hrastom in bukvi. To je krasen gozd grofa Pejačevića, ki ima v Našicah svojo grajščino. Tu je tudi velik samostan hrvaških frančiškanov s prelepo lego vrh brda, po čigar bokih so posejane hiše.

Ko smo predrdrali Pejačevićev gozd, pa smo že v drugem, ki je last hrvaškega bogataša Turkovića iz zgornje Hrvaške. Ta mož baje pred leti ni imel nič, bil je drvar; a s poštenostjo, pridnostjo in varčnostjo pa z

bistrim svojim umom si je pridobil toliko, da ima sedaj velikanska posestva.

Posebno znamenitih krajev sicer ni ob tej progi, pač pa velikanski zakladi naravnega bogastva, ki je izkušajo različne tovarne izkoristiti. Pri postaji Leskovici je obširna tovarna za les, ki daleč presega Gorjanijevo na Gorjancih ali v Peščenku. V Pleternici je jednako velika tovarna za izdelovanje špirta in drugo.

Med počasno vožnjo, ki je menda še nekoliko bolj polževa nego na naši dolenski železnici, me je zabaval neki žid-trgovec in hrvaški kmetje. Vse ga je častilo in hvalilo — malo da mu niso roke poljubovali, a ko je izstopil, niso mogli dosti slabega in sramotilnega povedati o „čifutu.“ Nisem si mogel drugače misliti, nego da morajo biti ti kmetje z židom v denarnem sorodstvu. Ne vem, kaj bi bilo, ko bi bil mož slišal, kako so ga strupeno pikali s svojimi jeziki! — Med tem pa je jelo pikati nekaj drugega: kakor orehi debel led se je usipal na železnične vagone, bil po oknih, da je bila groza. Od strahu so utihnili doslej tako glasni kmetje in njihove žene, ki so se vračali iz semnja

v Našicah; čul si le vzdih in željo: „Menda v našem selu ne bije!“

Pri postaji Caklinu se zavije prijazna dolina, po kateri se vije železnica proti jugu. Na levi so prav blizu nizki griči, a na severni in zahodni strani se razgled bolj in bolj odpira proti Požegi, za katerim mestom se vzdigajo visoke gore. Spominjal me je ta kraj prav živo nekaterih ljubkih dolin v naši mili domovini. V Pleternici, ki ima lepo veliko cerkev in razprostrano vojašnico, se cepi železnična proga na Požego. Veselil sem se, da bom po dolgi in sploh precej dolgočasni vožnji v tem domoljubnem mestu prenočil, a v veliko presenečenje sem zvedel, da je že odpihal vlak, ki bi me v nekaterih minutah tje potegnil. V Pleternici prenočiti ni kazalo; drugi dan iz Kapele Botrine, kamor sem moral sedaj z vlakom, vračati se po istem potu nazaj pa nisem maral: zato je bil kmalu storjen sklep, ki je moj prvotni načrt prevrnil. Počakal sem v gostilni blizu kolodvora polnočne ure, vsel se na vlak, ki je nekako ob tem času prisopihal semkaj od Broda, in se peljal kar naravnost v slovensko prestolnico, kamor sem prišel zdrav in zadovoljen, da sem zopet preživel nekaj dni med slavonskimi brati.

Književnost.

Srbsko-hrvaška književnost.

Zanimljive priče i beleške iz života znamenitih Srba. Skupio ih Dr. Ilija Ognanović. Zagreb. Srbska štamparja 1900. Str. 176. 8°. — V tej knjigi čitamo dogodke in anekdote desetero znamenitih Srbov, kateri so vse svoje delovanje posvetili napredku svojega naroda. S tega stališča je torej knjiga znamenje hvaležnosti srbskega naroda do svojih dobrotnikov. Pisava je lepa in mična.

Detinjstvo. Napisao P. Srećković. Drugo izdanje kr. srb. dvorske knjižare Mite Stajića u Beogradu. Cena 1 K. — Ti spomini iz detinstva imajo poleg mnogih zabavnih stvari tudi še podatke za poznavanje običajev, življenja in kulturnih pojavov v Srbiji.

U slobodnim časovima. Knjiga za mladež, sa slikama, spremio Ž. O. Dačić. Beograd. Štampano

u državnoj štampariji kraljevine Srbije. 1900. Str. 95. Cena 8 dinarov. — V tej dobro urejeni čitanki za otroke so pesmi, povesti, pripovedke slike.

Odabrane srbske narodne pesme junačke najstarijega vremena za omladinu priredio Ž. O. D. Beograd. Izdanje i štampa državne štamparije. 1900. Str. VIII. +126. Cena 50 d. — Za srbsko mladino ni primernejšega berila, nego so narodne srbske pesmi. Pobožnost, pravnost, ljubezen do naroda, junaštvo, požrtvovalnost in druge narodne vrline niso v nobenem umetnem delu tako dobro naslikane kakor v srbskih narodnih pesmih. Zbranih je v tej knjigi okoli 16 pesmij. Manj znanim besedam je dodan tolmač.

Kr. srbska akademija nauka u Beogradu je izdala te-le tri knjige:

Istorija srbskog ustanka od Lazara Arsenijevića - Batalake. Deo prvi. Beograd. Štampano